



2

Brede welvaart



2 Brede welvaart

Ons onderzoek 'Leven in Zeeland' is geïnspireerd door, en draagt bij aan onderzoek en monitoring op het thema 'brede welvaart'. Uitgangspunt bij dit onderzoek is de regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS.

Dit hoofdstuk gaat in op het brede-welvaartsperspectief en hoe dit in de praktijk wordt ingezet. We bespreken het belang van brede welvaart voor de regio, hoe brede welvaart wordt gemeten, welke verschillende indicatoren en monitoren er zijn, en waarom er voor dit onderzoek gekozen is voor de regionale Monitor Brede Welvaart. Verder geven we een kort overzicht van de belangrijkste demografische ontwikkelingen in de provincie en bieden we inzicht in de voornaamste bevindingen voor Zeeland die voortvloeien uit de regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS.

Brede welvaart in een notendop

Bij het meten van welvaart wordt traditioneel gekeken naar de economische groei in een land of regio. Inmiddels wordt onderkend dat welvaart gaat om meer dan alleen geld: het gaat ook om zaken als een goede gezondheid, toegang tot voorzieningen, de omgeving waarin mensen leven (inclusief toegang tot groen en natuur) en hoe tevreden mensen zijn over hun leven. Het omvat alles wat bijdraagt aan een goed leven in combinatie met de impact van dit leven op toekomstige generaties en andere plekken op de wereld. Het CBS definieert brede welvaart dan ook

als *“onze huidige kwaliteit van leven en de mate waarin deze ten koste gaat van die van generaties na ons of mensen uit andere delen van de wereld”* (CBS, 2020).

Duurzame ontwikkeling

In de definitie van brede welvaart van het CBS staat duurzame ontwikkeling centraal, in het bijzonder de balans tussen het welzijn van burgers, de staat van de (natuurlijke) leefomgeving en economische welvaart. Dit laatste is ook wel bekend als het PPP-model: *People, Profit, Planet*; een benadering die in 1994 werd bedacht door John Elkington¹. Sinds 2015 staat duurzame ontwikkeling prominent op de mondiale agenda in de vorm van de zeventien *'Sustainable Development Goals'* (SDG's) - ofwel duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Hoofddoel is om uiterlijk 2030 een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering in de wereld.

Brede welvaart als afwegingskader

Een belangrijke meerwaarde van het brede-welvaartsperspectief is dat alle aspecten van het welzijn van mensen *in samenhang* worden bekeken, en dat daarbij niet alleen rekening wordt gehouden met het welzijn van mensen 'hier en nu', maar ook met de inwoners in andere regio's of landen ('elders') en met de toekomstige generaties ('later'). Het vergroten

¹ De term Profit is inmiddels aangepast in 'Prosperity' (welvaart) en er zijn nog twee P's toegevoegd, namelijk Peace (vrede) en Partnership (samenwerking).



van welzijn op één aspect kan ten koste gaan van het welzijn op andere aspecten. Te denken valt aan het aanleggen van nieuwe infrastructuur om de economie te stimuleren die ten koste gaat van de groene ruimte. Ook kan meer welzijn voor inwoners in het 'hier en nu' ten koste gaan van het welzijn van mensen 'elders' of 'later', zoals bij milieuvervuiling. Brede welvaart vraagt van iedereen weloverwogen keuzes te maken, van zowel inwoners als van beleidsmakers, ondernemingen, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen.

Een brede-welvaartsmonitor als signaalfunctie

Om als maatschappij in te kunnen zetten op brede welvaart is het van belang om zicht te hebben op *dimensies* van welvaart ('sociaal', 'fysieke leefomgeving' en 'economie'). Een monitor kan daarbij helpen. Er zijn drie voorwaarden om te zorgen dat een welvaartsmonitor bruikbare resultaten oplevert voor de samenleving. Ten eerste is het belangrijk dat metingen op een consistente en overeenkomstige wijze worden uitgevoerd zodat verschillende regio's kunnen worden vergeleken en een goed beeld ontstaat van ontwikkelingen in de tijd. Ten tweede is het regionale *schaalniveau* van belang: met welk vergrootglas kijk je naar de wereld? Veel aspecten van de beleving van welvaart en welzijn vinden plaats op het niveau van de regio: de provincie, gemeente of zelfs in de wijk of buurt. Ten derde is het van belang om niet alleen naar het 'hier en nu' te kijken, maar ook naar de eventuele gevolgen van ons leven voor andere regio's ('elders') en voor toekomstige generaties ('later')². Welke verschillen zijn

² Termen uit de rMBW van het CBS

³ Het Rijk en de regio hebben samen plannen ontwikkeld om verschillende regio's te versterken. Deze regiodeals zijn o.a. gemaakt voor de provincie Zeeland en de regio Zeeuws-Vlaanderen. Het gedachtegoed van brede welvaart neemt in de regiodeals een belangrijke plek in.

er in welzijn tussen groepen mensen? In hoeverre gaat welvaart in de ene regio ten koste van de andere? En wat betekent welvaart nu voor onze toekomstige generaties? Met andere woorden: is onze welvaart duurzaam? (Evenhuis, Weterings & Thissen, 2020).

Het belang van brede welvaart voor de regio

In dit onderzoek stellen wij brede welvaart in de provincie Zeeland centraal. Om in de regio te kunnen sturen op brede welvaart is het van belang om op dit niveau de verschillende aspecten van brede welvaart in kaart te brengen en te volgen. Welke ontwikkelingen zien we in Zeeland? Hoe verhouden die ontwikkelingen zich tot andere regio's en welke verschillen zien we tussen gemeenten, wijken en tussen groepen inwoners? Deze inzichten worden gebruikt in de samenwerking tussen de Rijksoverheid en de regio, om de kwaliteit van leven in Zeeland te borgen en verder te verbeteren.

Regionale welvaartsmonitors

Zoals eerder beschreven, is de regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW) van het CBS uitgangspunt van ons onderzoek. Het CBS en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zijn verantwoordelijk voor een gezamenlijk onderzoeksprogramma waarin, gekoppeld aan de regiodeals³, de brede welvaart in de regio wordt gemonitord en geëvalueerd. De regionale monitor maakt daar onderdeel van uit. Aan de hand van 42 indicatoren geeft de regionale Monitor Brede Welvaart een beeld van de staat en ontwikkeling van de regionale samenleving (CBS, 2021).



Het CBS is niet het enige instituut dat onderzoek doet naar brede welvaart in de regio. Ook de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) volgt in de 'Better Life Initiative' de ontwikkelingen van brede welvaart in 402 regio's in de wereld (OECD, 2019). Een voordeel van deze internationale monitor is de mogelijkheid om Nederlandse regio's zoals Zeeland te vergelijken met regio's elders in de wereld. Een nadeel is dat de indicatoren van deze monitor zeer algemeen zijn, waardoor het inzicht in wat er feitelijk in de regio speelt beperkt is.

Ook de Universiteit van Utrecht en Rabo Research (de onderzoeksafdeling van de Rabobank) hebben een monitor rond brede welvaart ontwikkeld: de 'Brede Welvaartsindicator' (BWI). Deze monitor geeft een totaalscore van de brede welvaart voor zowel de regio als voor Nederland als geheel. Belangrijke voordelen van deze monitor zijn het eenduidiger kunnen vergelijken van regio's, het volgen van ontwikkelingen in de tijd en de aansluiting op de 'Better Life Initiative' van de OECD. Een ander voordeel is de totaalscore voor brede welvaart in de regio. In deze totaalscore schuilt echter meteen het grootste nadeel van de monitor: het berekenen van een totaalscore vraagt om een afweging van de aspecten van brede welvaart. Weegt inkomen van inwoners bijvoorbeeld zwaarder mee bij onze welvaart dan gezondheid? En zo niet, welke gewichten ken je dan toe aan deze losse aspecten om brede welvaart in een regio te meten? Dit soort keuzes zijn lastig te maken. Het CBS kiest er dan ook voor om geen samenvattende maat te gebruiken, omdat zij stelt dat het fenomeen brede welvaart te complex is en niet te vertalen is in één maat (zie ook Verenigde Naties, 2013).

⁴ Bij grijze druk gaat het om de verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen van 20 tot 65 jaar.

Demografische trends

Voordat we dieper ingaan op brede welvaart in Zeeland staan we eerst stil bij enkele demografische ontwikkelingen in Zeeland die de onderdelen van brede welvaart kunnen beïnvloeden. Deze 'drijvende krachten' liggen soms ten grondslag aan de regionale verschillen die we zien op het gebied van brede welvaart. Zonder de pretentie om volledig te zijn, noemen we hier de belangrijkste ontwikkelingen.

1 Lichte bevolkingsgroei

In de periode 2013 tot 2021 is de Zeeuwse bevolking toegenomen van 381 duizend inwoners naar ruim 385 duizend inwoners (een stijging van 1 procent; CBS Statline, 2021a). De Nederlandse bevolking groeide in dezelfde periode met 4 procent. In Zeeland is de bevolking gegroeid, doordat er in de afgelopen jaren meer mensen in Zeeland zijn gevestigd dan uit Zeeland zijn vertrokken. Het gaat vooral om *migratie* vanuit het buitenland, maar meer recent ook door het aantal mensen dat vanuit elders in Nederland naar Zeeland is verhuisd. Er is wel een verschil tussen Zeeuws-Vlaanderen en de rest van Zeeland: het aantal inwoners in Zeeuws-Vlaanderen nam tot 2020 af en is in het afgelopen jaar gestabiliseerd.

2 Sterke toename van het aantal (oudere) ouderen

In Zeeland is de grijze druk de laatste jaren toegenomen tot 43,9 procent (in 2013 was dat 36,1 procent); dat is hoger dan de grijze druk in heel Nederland (33,7 procent in 2021; CBS Statline, 2021a)⁴. Volgens de eigen bevolkingsprognose van de Provincie Zeeland zal het aantal



80-plussers in 2040 verdubbeld zijn ten opzichte van 2018 (Provincie Zeeland, 2019). De vergrijzing heeft twee oorzaken. Ten eerste schuift de babyboomgeneratie (geboortegolf vlak na de Tweede Wereldoorlog) inmiddels door naar een hogere leeftijd. Daarnaast worden mensen over het algemeen steeds ouder.

3 Meer huishoudens door toename alleenstaanden

In Zeeland zal het aantal huishoudens de komende jaren verder toenemen. Het aantal huishoudens lag in 2013 nog op 170.584; inmiddels is dit gestegen naar 177.236 (2021; CBS Statline, 2021a). Deze toename geldt vooral voor het aantal éénpersoonshuishoudens. Dit komt niet alleen door de vergrijzing, maar ook doordat er minder koppels worden gevormd alsook door het toenemende aantal (echt)scheidingen. De stijging van het aantal huishoudens is niet uniek voor Zeeland, ook in de rest van Nederland zien we deze ontwikkeling.

4 Inwoners met een Belgische en een niet-Westerse migratieachtergrond

In totaal heeft 19 procent van de Zeeuwse bevolking momenteel een migratieachtergrond (landelijk ligt dit op 25 procent; CBS Statline, 2021b). Ruim een kwart van de inwoners met een migratieachtergrond komt uit België (landelijk is dit 3 procent). Het aantal inwoners met een migratieachtergrond steeg in Zeeland van 61.630 in 2013 tot 74.379 in 2021. De groei bedroeg daarmee 20,7 procent; dit komt met name door

een toename van het aantal niet-Westerse migranten. Inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond zijn gemiddeld jonger dan de overige Zeeuwse bevolking en zorgen dan ook voor verjonging van de provincie (CBS Statline, 2021c)⁵.

5 Steeds minder werkenden ten opzichte van niet-werkenden

In Zeeland zijn er steeds minder werkenden ten opzichte van het aantal niet-werkenden. Dat komt voornamelijk door de vergrijzing: op iedere 100 inwoners van 20 tot en met 65 jaar zijn er in de provincie ongeveer 81 inwoners die jonger zijn dan 20 of ouder zijn dan 65. Voor heel Nederland ligt deze verhouding op 100 tegenover 70. Deze demografische druk laat zien dat het aantal werkenden in Zeeland een groeiende groep 'niet-werkenden' moet voorzien in het onderhoud.

6 De rol van religie

In 2015 rekende 53 procent van de inwoners in Zeeland zich tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwing (CBS Statline, 2016)⁶. Bovendien gaf destijds een kwart van de inwoners aan minstens eens per maand naar een religieuze bijeenkomst te gaan. Het merendeel van de gelovigen in de provincie rekent zich tot het protestantisme, gevolgd door het katholicisme. Hoewel we landelijk zien dat het aandeel gelovigen afneemt, zien we dat het geloof in Zeeland een grotere rol speelt dan in veel andere provincies.

⁵ Het aandeel 0-20 jarigen ligt onder de groep inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond op 34%. Onder de groep inwoners met een Westerse migratieachtergrond ligt dit aandeel op 19% en onder de groep inwoners zonder migratieachtergrond op 20%.

⁶ Dit zijn de meest recente beschikbare CBS-cijfers op provinciaal niveau.



Cijfers over brede welvaart in Zeeland

De hierboven beschreven demografische ontwikkelingen leiden tot verschillende uitdagingen. Zo leidt een toename van het aantal inwoners en het aantal (éénpersoons)huishoudens tot een grotere vraag naar woningen, mobiliteit en energieverbruik. De vergrijzing zorgt voor uitdagingen op het gebied van zorg en een grote vervangingsvraag op de regionale arbeidsmarkt. Verder kan een ongunstige verhouding tussen werkenden en niet-werkenden in de regio leiden tot stagnatie van de economische groei. Het toenemende aandeel inwoners met een migratieachtergrond kan een uitkomst bieden voor de krappe arbeidsmarkt, maar kan ook leiden tot verscherping van de maatschappelijke scheidslijnen.

De vraag blijft dan hoe het staat met de brede welvaart in Zeeland. Op basis van de cijfers uit de regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS kunnen we Zeeland iken met de andere provincies en krijgen we zicht op de ontwikkelingen zoals deze tussen 2013 en 2020 hebben plaatsgevonden.

Een genuanceerd beeld

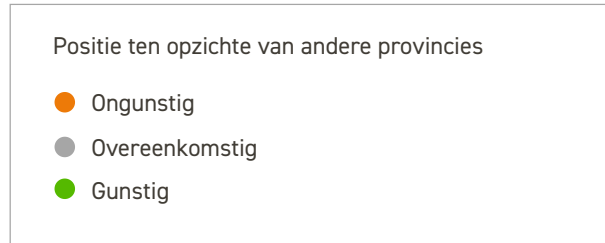
De cijfers uit de regionale Monitor Brede Welvaart laten ten eerste zien dat het trekken van conclusies over de algemene staat van de overkoepelende thema's rond brede welvaart lastig is. We kunnen bijvoorbeeld niet zeggen dat we economisch 'slecht' scoren; terwijl we het 'sociaal' erg goed doen. Het beeld dat de CBS-monitor laat zien

is genuanceerd: op sommige indicatoren scoort Zeeland gunstig ten opzichte van andere provincies, op andere indicatoren scoort Zeeland ongunstig. Figuur 2.1 laat dit duidelijk zien. Ten tweede zien we op twee thema's een duidelijk gunstiger beeld ten opzichte van de andere provincies, namelijk het subjectief welzijn (o.a. tevredenheid met het leven) en de (ervaren) veiligheid. De cijfers laten zien dat Zeeuwen doorgaans erg tevreden zijn met het leven en met hun vrije tijd. Bovendien voelen Zeeuwen zich veilig, mede als gevolg van de lage criminaliteitscijfers in de provincie.

Sommige scores op de deelindicatoren zijn waarschijnlijk toe te schrijven aan de demografische samenstelling van Zeeland. Zo scoort Zeeland bijvoorbeeld laag ten opzichte van andere provincies als het gaat om het hebben van sociaal contact en de ervaren gezondheid bij inwoners. Dit hangt waarschijnlijk mede samen met het relatief grote aantal ouderen in de provincie.

Werpen we nog een blik op de economische indicatoren, waaronder het bruto regionaal product als traditionele maat van welvaart, dan zien we dat Zeeland gemiddeld scoort voor zowel 'materiële welvaart' als 'arbeid en vrije tijd'. De monitor laat wel zien dat Zeeland relatief weinig hoogopgeleiden heeft. Als het echter gaat om het werkloosheidspercentage dan scoort Zeeland weer gunstig ten opzichte van de andere provincies (zie figuur 2.1).

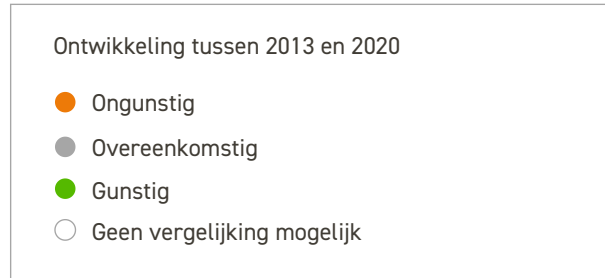
Figuur 2.1 Vergelijking van de indicatoren van brede welvaart tussen de provincie Zeeland en de andere provincies



Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS, bewerking HZ KCZS



Figuur 2.2 Trendmatige ontwikkeling in de jaren 2013-2020 per indicator voor de provincie Zeeland



Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS, bewerking HZ KCZS



Met name vooruitgang op thema's waarop Zeeland minder goed scoort

Voor veel indicatoren die in figuur 2.1 grijs of rood kleuren geldt dat ze ten opzichte van 2013 zijn verbeterd (zie figuur 2.2). Vooral bij de thema's 'milieu', 'arbeid en vrije tijd' en 'materiële welvaart' is dit het geval. Het thema 'wonen' laat daarentegen een ongunstige ontwikkeling zien. Zo nemen de afstanden tot voorzieningen toe en is de tevredenheid met de woning en de woonomgeving in de afgelopen jaren gedaald.

Door zowel de interregionale vergelijking (tussen provincies) en de intraregionale vergelijking (over de tijd heen in Zeeland) mee te nemen krijgen we een algemeen beeld over waar Zeeland goed of minder goed op scoort, en waar de provincie zich op ontwikkelt. Er moet wel worden opgemerkt dat sommige ontwikkelingen niet regionaal-specifiek zijn (bijvoorbeeld daling in de tevredenheid met de woning). In deze gevallen ontwikkelen alle provincies zich in dezelfde richting en met dezelfde omvang en zal de relatieve positie van Zeeland dus niet veranderen. Voor het monitoren van brede welvaart in Zeeland is het dan ook belangrijk om beide figuren naast elkaar te blijven zetten.

De opmaat naar het bredere bevolkingsonderzoek 'Leven in Zeeland'

De regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS geeft een algemeen overzicht van Zeeland en de ontwikkelingen van de brede welvaart. In ons onderzoek verbreden wij dit beeld op een aantal Zeeuwse thema's: arbeidsmarkt, wonen, bereikbaarheid, kwetsbaarheid, samenleven en meedoen, blik op het (toekomstige) leven in Zeeland en jongvolwassenheid. Deze thema's spelen een belangrijke rol in de regiodeal Zeeland en regiodeal Zeeuws-Vlaanderen. Bovendien leidt de verbreding tot beter inzicht in regionale verschillen binnen Zeeland en tussen groepen inwoners. Deze inzichten zijn niet of beperkt te halen uit de monitoring van het CBS. Door de Zeeuwse thema's verder uit te diepen willen wij beter grip krijgen op wat speelt onder de inwoners van Zeeland. Door inwoners te blijven monitoren op de verschillende thema's, kunnen de ervaringen, meningen en wensen van inwoners meegewogen worden in (regionale) beleidsvorming.

Referenties

CBS. (2021, december). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

CBS. (2020, mei). *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

<https://longreads.cbs.nl/monitor-brede-welvaart-en-sdgs-2020/>

CBS Statline (2021a). *Regionale kerncijfers Nederland; inwoners, regio, perioden*.

Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 27 januari 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072ned/table?dl=615D2>

CBS Statline (2021b). *Regionale migratiecijfers; bevolking; migratieachtergrond, generatie, leeftijd, regio, 1 januari*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 27 januari 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?dl=615D6>

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?dl=615D6>

CBS Statline (2021c). *Regionale migratiecijfers; bevolking; migratieachtergrond, generatie, leeftijd, regio, 1 januari*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Geraadpleegd op 27 januari 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?dl=615C1>

CBS Statline (2016). *Religieuze betrokkenheid, kerkelijke gezindte, regio, 2010-2015*.

Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 27 januari 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83288NED/table?dl=615D3>

Evenhuis, E., Weterings, A., & Thissen, M. (2020, december). *Bevorderen van brede welvaart in de regio: keuzes voor beleid*. Planbureau voor de Leefomgeving.

<https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-bevorderen-van-brede-welvaart-in-de-regio-keuzes-voor-beleid-4294.pdf>

OECD. (2019). *OECD Regional Well-Being - How is life in Zeeland? OECD Regional Well-Being*. Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

<https://www.oecdregionalwellbeing.org/NL34.html>

Provincie Zeeland (2019). *Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose 2019*.

Geraadpleegd op 27 januari 2022 van https://dataportaal.zeeland.nl/downloads/Demografie/Provinciale_bevolkings_en_huishoudenprognose2019.pdf

Verenigde Naties. (2013, november). *Recommendations on Measuring Sustainable Development*. Conference of European Statisticians, New York/Geneva.

https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2013/CES_SD_web.pdf

